

Zaak [C-119/09](#) van 5 april 2011, *Société fiduciaire nationale d'expertise comptable* tegen *Ministre du Budget, des Comptes publics et de la Fonction publique*

Onderdeel Dienstenrichtlijn: artikel 24, verbod op commerciële communicatie

In deze zaak oordeelde het Hof dat in een Frankrijk geldend verbod op het actief werven van cliënten voor een gereguleerd beroep (in dit geval accountants) in strijd is met de Dienstenrichtlijn. Artikel 24 van de Dienstenrichtlijn bepaalt namelijk dat de lidstaten elk algeheel verbod op commerciële communicatie intrekken.

Zaak [C-197/11 en C-203/11](#) van 8 mei 2013, *Libert e.a*

Onderdeel Dienstenrichtlijn: reikwijdte uitzondering overweging 9 mbt algemene regels zoals bestemmingsplannen

In deze zaak ging het om een procedure van voorafgaande toestemming die een 'voldoende band' tussen de kandidaat-koper of -huurder en de gemeente vereist voor de overdracht van onroerende goederen.

Het Hof bevestigt dat nationale regelingen die doelstellingen van ruimtelijke ordening en sociale huisvesting nastreven niet onder de reikwijdte van de Dienstenrichtlijn vallen (ingevolge overweging 9). Voor zover dergelijke bepalingen echter voorschriften bevatten die zien op de uitoefening van een dienstenactiviteit als zodanig, dan moeten zulke voorschriften als potentiële belemmeringen van de vrijheden worden gerechtvaardigd door het beoogde doel en voldoen aan het evenredigheids criterium. Als een bepaling die weliswaar een ruimtelijke ordening bepaling wordt genoemd in werkelijkheid "economische eisen" stelt, dan zullen dergelijke bepalingen niet door de uitzondering van overweging 9 worden gedekt.

In het arrest wordt verder uitgebreid ingegaan op of er sprake is van een inperking van het vrij verkeer van personen, de vrijheid van vestiging en het vrij verkeer van kapitaal. Tevens wordt ingegaan op of fiscale stimuli en subsidies ten behoeve van de compensatie van maatregelen die een sociale last inhouden staatssteun zijn. De Interdepartementale Commissie Europees Recht (ICER) heeft een uitgebreide analyse gemaakt van deze zaak, te vinden op de site [Expertisecentrum Europees Recht](#) (ECER).

Zaak [C-57/12](#) van 11 juli 2013, *Femarbel*

Onderdeel Dienstenrichtlijn: reikwijdte uitzondering "diensten van de gezondheidszorg" en "sociale diensten" van artikel 2

In deze zaak ging het om de vraag of regels omtrent centra voor dagopvang en centra voor nachtopvang van de Dienstenrichtlijn zijn uitgezonderd, omdat zij bejaarden hulp en gezondheidszorg verstrekken. Diensten op het gebied van de gezondheidszorg en sociale diensten zijn namelijk ingevolge artikel 2, tweede lid, van de Dienstenrichtlijn van de werking uitgezonderd. Het Hof geeft een uitgebreid kader om aan te toetsen of een van de genoemde uitzonderingen van toepassing is.

Diensten van de gezondheidszorg

- Het begrip "**diensten van de gezondheidszorg**" is ingevolge de richtlijn redelijk ruim, in die zin dat "het de diensten inzake de menselijke gezondheid omvat, al dan niet verstrekt door gezondheidszorgfaciliteiten en ongeacht de wijze waarop zij op nationaal niveau zijn georganiseerd en worden gefinancierd en ongeacht de vraag of de diensten openbaar of particulier van aard zijn." Het gaat ingevolge de considerans om "alle medische en farmaceutische diensten die mensen werkzaam in de gezondheidszorg aan patiënten verlenen om hun gezondheid te beoordelen, te bewaren of te verbeteren, voor zover deze activiteiten in de lidstaat waar de diensten worden verstrekt, zijn voorbehouden aan een

gereguleerd beroep binnen de gezondheidszorg". Het Hof geeft aan dat in het Handboek over de implementatie van de Dienstenrichtlijn van de Commissie nog wordt aangegeven dat het activiteiten betreft die rechtstreeks en specifiek met de menselijke gezondheid zijn verbonden en dus geen activiteiten betreft die louter zijn bedoeld om het welbevinden te vergroten of ontspanning te bieden, zoals sport- of fitnessclubs.

- De verwijzende rechter moet nagaan of de centra voor dagopvang en de centra voor nachtopvang als hoofdactiviteit een dienst betreffende de gezondheidszorg in de zin van de richtlijn betreffen en om die reden van de werking van de Dienstenrichtlijn zijn uitgezonderd. De verwijzende rechter moet daarbij nagaan of de zorgactiviteiten daadwerkelijk tot doel hebben de gezondheidstoestand van bejaarden te beoordelen, te behouden of te herstellen, worden verstrekt door een gezondheidswerker en een hoofdbestanddeel vormen van de totaliteit van de door deze centra verstrekte diensten.

Sociale diensten

- Voor wat betreft de uitzondering voor "**sociale diensten**" in de zin van artikel 2 van de richtlijn gelden twee voorwaarden:
 - Voor wat betreft de aard van de activiteiten dat het moet gaan om hulp en bijstand aan mensen die wegens een volledig of gedeeltelijk gebrek aan onafhankelijkheid permanente of tijdelijke bijzondere behoeften hebben en gevaar lopen te worden gemarginaliseerd. Het gaat met andere woorden om activiteiten die van wezenlijk belang zijn om het grondrecht op menselijke waardigheid en integriteit te verzekeren en een uiting vormen van de beginselen van sociale samenhang en solidariteit.
 - Voor wat betreft de status van de dienstverrichter moet het gaan om de staat zelf, een liefdadigheidsinstelling die als zodanig door de staat is erkend of een particuliere dienstverrichter die daartoe door de staat is gemachtigd.
- Er is pas sprake van machtiging door de staat indien:
- een particuliere instelling „verplicht" is de aan hem opgedragen sociale diensten te verstrekken. Deze verplichting houdt enerzijds in de om de betrokken diensten te verstrekken waarbij anderzijds bepaalde specifieke uitoefeningsvoorwaarden in acht moeten worden genomen. Deze voorwaarden hebben tot doel te verzekeren "*dat deze diensten overeenkomstig vastgestelde kwantitatieve en kwalitatieve eisen worden aangeboden, zodat de dienstverrichtingen voor iedereen gelijk toegankelijk zijn, waarbij in beginsel een toereikende financiële vergoeding wordt toegekend die is berekend op basis van parameters die vooraf op objectieve en doorzichtige wijze moeten worden vastgesteld*".
 - Voor wat betreft de machtiging moet er een besluit zijn dat een particuliere dienstverrichter duidelijk en transparant met de door hem uit te voeren socialedienstverplichting belast. De "enkele omstandigheid dat een nationale autoriteit, wegens redenen van algemeen belang, maatregelen vaststelt waarbij aan alle marktdeelnemers in een bepaalde economische sector vergunnings- of exploitatievoorschriften worden opgelegd" vormt niet een dergelijk machtigingsbesluit voor de toepassing van artikel 2, lid 2, sub j, van deze richtlijn.
- De verwijzende rechter moet nagaan of de als hoofdactiviteit hoofdzakelijk door de centra voor dagopvang en de centra voor nachtopvang verrichte activiteiten „sociale diensten" zijn in de zin van de richtlijn.

Zaak [C-593/13](#) van 16 juni 2015, Rina Services

Onderdeel Dienstenrichtlijn: reikwijdte uitzondering openbaar gezag van artikel 2, overweging 33 van de richtlijn mbt certificeringsinstellingen, verplichting tot statutaire zetel in lidstaat van ontvangst en verhouding tot de Verdragsexcepties van de verboden eisen van artikel 14

In deze zaak oordeelt het Hof ten eerste dat indien certificeringsinstellingen ondernemingen met winstoogmerk zijn die hun werkzaamheden onder concurrentievoorwaarden verrichten en die niet de beslissingsbevoegdheid hebben waarmee de uitoefening van bevoegdheden van openbaar gezag gepaard gaat, onder de reikwijdte van de Dienstenrichtlijn vallen.

Een bepaling waarin is vastgelegd dat ondernemingen hun statutaire zetel op het grondgebied van de lidstaat moeten hebben is een verboden eis in de zin van artikel 14 van

de Dienstenrichtlijn. Een dergelijke eis kan niet gerechtvaardigd worden op basis van artikel 49 of 56 van het Verdrag, nu de Dienstenrichtlijn het kunnen stellen van dergelijke eisen heeft geharmoniseerd.

De Interdepartementale Commissie Europees Recht (ICER) heeft een analyse gemaakt van deze zaak, te vinden op de site [Expertisecentrum Europees Recht](#) (ECER).

Zaak [C-341/14](#) van 1 oktober 2015, Trijber/Harmsen

Onderdeel Dienstenrichtlijn: zuiver interne werking, reikwijdte uitzondering vervoer van artikel 2 (i.c. rondvaartboten), beperkt aantal vergunningen (artikel 11), vergunningvoorwaarden (artikel 10, i.c. een taaleis)

In deze zaak ging het om de diensten van raamprostitutiebedrijven en rondvaartboten in de gemeente Amsterdam.

Mbt de vraag of er sprake is van een **zuiver interne situatie** geeft het Hof aan dat van de (beide) diensten ook gebruik gemaakt kan worden door burgers van andere lidstaten en de regeling een belemmering kan zijn voor de toegang van alle dienstverrichters tot de markt, zodat er geen sprake is van een zuiver interne situatie. Het Hof gaat overigens niet in op de vraag of de Dienstenrichtlijn van toepassing is op zuiver interne situaties.

Voor wat betreft de uitzondering van de toepassing van de Dienstenrichtlijn voor **diensten op het gebied van vervoer** in de zin van titel VI van het VWEU, zoals opgenomen in artikel 2 van de Dienstenrichtlijn, geeft het Hof aan dat uit het Verdrag blijkt dat vervoer over de binnenwateren onder deze titel valt. Uit overweging 21 van de Dienstenrichtlijn blijkt dat de uitzondering voor diensten op het terrein van vervoer met name betrekking heeft op stadsvervoerdiensten. Niet iedere dienst die ertoe strekt een verplaatsing over de binnenwateren te verzekeren is echter "vervoer" of "stadvervoer" in de zin van de Dienstenrichtlijn. Onderzocht moet worden wat het hoofdbestanddeel van de activiteit vormt. Het Hof geeft aan dat onder voorbehoud van door de nationale rechter te verrichten verificaties, de verstrekking van diensten op een boot tijdens rondleidingen op de binnenwateren van een stad als partyverhuur geen dienst "op het gebied van vervoer" vormt.

Voor wat betreft het **beperkt aantal vergunningen** dat er voor rondvaartboten afgegeven wordt, geeft het Hof aan dat ingevolge artikel 11 van de Dienstenrichtlijn, het gerechtvaardigd kan zijn een beperkt aantal vergunningen af te geven wegens een dwingende reden van algemeen belang. De nationale rechter heeft al aangegeven dat daar sprake van is, namelijk de bescherming van het milieu en de openbare veiligheid. Het Hof geeft aan dat er echter strijd is met artikel 11 van de Dienstenrichtlijn, nu deze vergunningen niet voor een beperkte duur maar voor een onbepaalde duur af worden gegeven.

Het Hof onderzoekt vervolgens of het in strijd met artikel 10 van de Dienstenrichtlijn, waarin criteria zijn opgenomen voor **vergunningsvoorwaarden**, om aan de exploitanten van raamprostitutiebedrijven de voorwaarde op te leggen dat zij zich verstaanbaar kunnen maken in een voor de afnemer van de dienst (de prostituee) begrijpelijke **taal**. Het Hof geeft aan dat de verwijzende rechter reeds heeft geconstateerd dat met de doelstelling een dwingende reden van algemeen belang wordt nagestreefd, namelijk de handhaving van de openbare orde en de voorkoming van strafbare feiten ten aanzien van prostituees, in het bijzonder mensenhandel, gedwongen prostitutie en prostitutie van minderjarigen. Het Hof onderzoekt vervolgens of de maatregel ook voldoet aan het vereisten van geschiktheid en evenredigheid.

Voor wat betreft geschiktheid van de maatregel merkt het Hof op dat dat het betrokken taalvereiste er in hoofdzaak toe strekt het toezicht te verhogen op criminele activiteiten die gepaard gaan met prostitutie, door een deel van dit toezicht aan de exploitanten toe te vertrouwen om preventief aanwijzingen van dergelijke activiteiten te kunnen signaleren. Een dergelijke maatregel lijkt geschikt voor het nagestreefde doel doordat prostituees daardoor de mogelijkheid hebben om de exploitant rechtstreeks en persoonlijk op de hoogte te stellen van elk gegeven dat op het bestaan van een met de prostitutie verband houdend strafbaar feit kan wijzen en de vervulling kan vergemakkelijken van de controleopdrachten die de bevoegde nationale instanties dienen uit te voeren teneinde ervoor te zorgen dat de nationale strafbare bepalingen worden geëerbiedigd.

Voor wat betreft de evenredigheid van de maatregel geeft het Hof aan dat dat de maatregel louter voorschrijft een taal te gebruiken die door de betrokken partijen kan worden begrepen, wat minder ingrijpend is dan het voorschrijven van de officiële taal van de lidstaat of een andere bepaalde taal. Er lijkt geen al te grote taalkennis vereist te zijn en er geen minder beperkende maatregelen mogelijk, nu bijvoorbeeld de door de betrokken exploitant voorgestelde tussenkomst van een derde schadelijke interferenties tussen de exploitant en de prostituee kunnen veroorzaken en het alternatief van camerabewaking niet noodzakelijkerwijs toe leidt dat strafbare feiten preventief worden opgespoord. Het Hof concludeert dat de maatregel geschikt, noodzakelijk en evenredig lijkt en het aan de verwijzende rechter is dit te verifiëren.

Zaak [C-168/14](#) van 15 oktober 2015, Grupo

Onderdeel Dienstenrichtlijn: reikwijdte uitzondering diensten het gebied van vervoer van artikel 2 (i.c. de technische controle van voertuigen), verschillende taalversies van de richtlijn

De verwijzende rechter heeft gevraagd of de technische controle van voertuigen een dienst op het gebied van vervoer betreft, die is uitgezonderd van de werking van de Dienstenrichtlijn ingevolge artikel 2. Dit mede gelet op overweging 33 van de richtlijn die aangeeft dat de richtlijn onder meer betrekking heeft op certificering en tests.

Het Hof geeft aan dat er verschillen zitten tussen de Duitse en andere taalversies van de richtlijn ("vervoersdiensten" en "diensten op het gebied van vervoer"). Diensten op het gebied van vervoer is ruimer dan "vervoersdiensten" dat in overweging 21 van de richtlijn wordt gebruikt ter aanduiding van "stadsvervoer, taxi's, ambulances en havendiensten". Bij verschillen in taalversies moet bij de uitleg van de betrokken bepaling worden gelet op de algemene opzet en de doelstelling van de regeling waarvan zij een onderdeel vormt. Er is met opzet gekozen om aan te sluiten bij de formulering van artikel 58 VWEU, waarin wordt gesproken van "diensten op het gebied van vervoer". Het Hof geeft aan dat niet alleen de fysieke activiteit van het verplaatsen van personen of goederen van de ene naar de andere plaats door middel van een voertuig, vaartuig of luchtvaartuig daaronder valt, maar ook de inherent daar aan verbonden diensten.

Vervolgens geeft het Hof aan dat de technische controle van voertuigen weliswaar ondersteunend is, maar het wel gaat om een noodzakelijk vereiste voor het verrichten van de hoofdactiviteit, zoals volgt uit het streven naar verkeersveiligheid dat ten grondslag ligt aan de technische controle. Het Hof geeft aan dat deze uitleg steun vindt in een tweetal andere EU-richtlijnen (2009/40/EU en 2014/45/EU) die expliciet beogen de verkeersveiligheid te borgen door vast te leggen wat de technische controle behelst. Deze richtlijnen zijn gebaseerd op artikelen in de titel vervoer van het VWEU. Blijkens de totstandkomingsgeschiedenis van de Dienstenrichtlijn heeft de Uniewetgever gewild dat diensten gebaseerd op deze titel worden uitgesloten van de Dienstenrichtlijn. De technische controle van voertuigen valt dan ook onder de uitzondering "diensten op het gebied van vervoer" waar de Dienstenrichtlijn niet op van toepassing is.